

STRESZCZENIE

Streszczenie dysertacji doktorskiej mgr Moniki Litwinow, absolwentki studiów doktoranckich na kierunku Pedagogika Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, pod tytułem „Wartości doświadczane przez dzieci w toku edukacji innowacyjnej w przedszkolu. Praca została przygotowana pod opieką naukową Promotora Pani Profesor Urszuli Ostrowskiej oraz Promotora Pomocniczego Pana Doktora Kazimierza Czerwińskiego.

Niniejsza praca lokuje się w problematyce aksjologicznej współczesnej edukacji innowacyjnej na płaszczyźnie innowacyjnego przedszkola. Stanowi ważny głos w problematyce edukacji aksjologicznej i jej roli we współczesnej edukacji, w tym przestrzeni niepublicznej edukacji przedszkolnej.

Głównym celem niniejszej rozprawy jest poznanie, zrozumienie i dogłębna analiza wartości doświadczanych przez dzieci 6- i 7-letnie w toku zajęć edukacji innowacyjnej realizowanej w Przedszkolu Niepublicznym Bajka S.C. Stefania Wasilewska, Beata Donarska, Rafał Wasilewski w Bydgoszczy.

Wobec tak przyjętego celu badawczego problem główny niniejszej pracy doktorskiej brzmi następująco: Jakich wartości doświadczają dzieci w toku realizacji programu edukacji innowacyjnej w opiniach podmiotów edukacji przedszkolnej, tj. dzieci, rodziców i nauczycieli?

Podjęmowane badania doświadczania wartości u dzieci przedszkolnych, uczestniczących w edukacji innowacyjnej lokują się w nurcie badań wywodzących się z konstruktywizmu Jeana Piageta. Traktuje on dziecko jako kompetentny podmiot w procesie własnego rozwoju¹. W tym ujęciu dziecko postrzegane jest jako aktywny uczestnik społecznego życia. Niniejsza rozprawa mieści się także w szerszych rozważaniach dotyczących dzieciństwa oraz uznania tego, że dzieci są ludźmi dokonującymi własnych wyborów, dokonującymi wartościowań nadając znaczenia różnym kontekstom praktyki społecznej, w tym praktyki wychowania i doświadczania wartości². Dziecko posiada również kompetencje filozoficzne ze swoim sposobem pytania i sądenia o świecie. Mieści się w

¹ J. Zwiernik, *Dzieci mają głos. O niektórych sposobach badania dzieciństwa*, [w:] red. E. Kurnatowicz, M. Nowak-Dziemianowicz, *Narracja – Praktyka – Zmiana. Praktyki badawcze we współczesnej pedagogice*, Wydawnictwo DSWE TWP, Wrocław 2007, s. 128.

² *Ibidem*, s. 140.

przeżyciu filozofowania nieprofesjonalnego, które pozostaje myśleniem nieświadomym całej filozoficznej tradycji i właściwości³. Perspektywy te są niezwykle cenne do opisu wewnętrznego świata dziecięcych wartości.

Niniejsza praca składa się z trzech rozdziałów. W rozdziale pierwszym zaprezentowano teoretyczne podstawy podejmowanej problematyki badawczej. W tej części zawarte są rozważania na temat wartości w ujęciu filozoficznym, psychologicznym, socjologicznym oraz pedagogicznym. Następnie podjęto rozważania dotyczące miejsca wartości w edukacji przedszkolnej. Ostatnią problematyką podejmowaną w tym rozdziale jest zagadnienie rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym.

Drugi rozdział prezentuje strategię badawczą, problemy i pytania badawcze, model badań własnych oraz instrumentarium badawcze. W podejmowanych badaniach przyjęto strategię jakościową, która pozwoliła zgłębić problematykę doświadczanych wartości u dzieci przedszkolnych w warunkach innowacyjnej edukacji. W projektowanym badaniu analizie zostały poddane indywidualne doświadczenia jednostek oraz akty komunikacji. Badania nad doświadczanymi wartościami w toku edukacji innowacyjnej osadzają się w paradygmacie interpretatywnym przez wzgląd na następujące cechy: teorie w tym paradygmacie dotyczą jednostki funkcjonującej w określonym społeczeństwie i świecie edukacyjnym oraz ich percepcji; teorie oparte są na subiektywistycznym punkcie widzenia, budują teorie jednostkowe, wyjaśnienia zaś są lokalne, idiograficzne, a badacz skupia się na wyjaśnianiu tego co specyficzne, indywidualne. W przyjętej perspektywie interpretatywnej zakłada się posługiwanie teoretycznym kierunkiem symbolicznego interakcjonizmu, oparte jest na zasadach hermeneutyki, inkontrologii i triangulacji. Badając wartości doświadczane w toku zajęć edukacji innowacyjnej przez dzieci w przedszkolu posłużono się metodą indywidualnych przypadków i posłużono się następującymi technikami: analiza prac plastycznych, technika pytań retrospekcyjnych, technika 10 przykazań, technika niedokończonych zdań, technika szeregowania ilustracji, technika wywiadu i technika analizy dokumentów. Badaniu zostały poddane dzieci w wieku 6 i 7 lat. Zastosowano nielosowy dobór celowy⁴. Przed przystąpieniem do badań uzyskano pisemne zgody rodziców na udział ich dzieci w badaniu na temat wartości doświadczanych przez dzieci przedszkolne. Do badania zaproszono łącznie 10 dzieci w wieku 6-7 lat, w tym 6 dziewczynek i 4 chłopców, a

³ M. Szczepska-Pustkowska, *Od filozofii dzieciństwa do dziecięcej filozofii życia. Casus władzy i demokracji*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011, s. 101-105.

⁴K. Rubacha, *Metodologia badań nad edukacją*, Wyd. PWN, Warszawa 2008, s. 124.

także 10 rodziców, z czego 6 wyraziło zgodę na udział w badaniu. W badaniu wzięło udział także 5 nauczycieli uczących w grupach dzieci sześciolletnich. Rozdział drugi kończy opis terenu badawczego oraz sposobów opracowania wyników badań.

Trzeci rozdział prezentuje wyniki badań własnych i rozpoczyna go analiza wartości doświadczanych przez dzieci przedszkolne oraz opinie na temat wartości doświadczanych przez dzieci nauczycieli przedszkola i rodziców badanych dzieci. Wnioski z badań wskazujące na oryginalne rozwiązanie problemu naukowego to:

1. Antroposfera wartości dziecięcego doświadczania świata stanowi sumę aktywności własnej dziecka, oddziaływania domu rodzinnego – rodziny, nauczycieli oraz przedszkola rozumianego jako instytucja.
2. W wypowiedziach podmiotów edukacji innowacyjnych najczęściej dominują wartości ze społecznej sfery funkcjonowania człowieka, a także przyrodnicze i rzadziej – kulturowe. Wśród wartości ze sfery przyrodniczej dominują wartości zwierząt – w kontekście przeżywania przez nie bólu i pomocy im, a także otaczającej przyrody, chociaż w opiniach dorosłych wyłącznie jako kategoria estetyczna. Kontakt z przyrodą sprzyja poznawaniu samego siebie, obcowania ze swoim systemem wartości i jego ponowne definiowanie. Spędzanie czasu na dworze, w lesie, nawet w parku sprzyja również w ograniczeniu korzystania z urządzeń multimedialnych, a skłania do spotkań z innym człowiekiem⁵. Badając doświadczane wartości przez dzieci w toku zajęć innowacyjnych w przedszkolu wnioskować można, że choć słowo „innowacja” kojarzy się z nowoczesnością, rozwojem, technologią, warto zwrócić się w kierunku obcowania z naturą, której dzieci doświadczają bardzo niewiele.
3. Wartości społeczne dotyczą najbliższego otoczenia dziecka i są wspólne dla dzieci i w opinii rodziców dzieci przedszkolnych. Marginalizowane są wartości związane z mediami i współczesnymi technologiami, które tak bardzo wpływają na nasze życie, a nawet je determinują. Dzieci obcują z technologią od bardzo wczesnego etapu życia, w tym również ze związanym z tym hałasem, tj. włączonym telewizorem, głośną muzyką, używaniem słuchawek dousznych. Nauka obcowania z technologią staje się współcześnie nie tylko problemem społecznym, ale również natury fizycznej.

⁵ R. Kulik, *Ucieczka z kapsuły*, "Polityka" 2019, nr 1 (1) z dnia 2019-02-13; "Ja My Oni. Poradnik Psychologiczny Polityki". Tom 33, s. 96.

4. Wśród wartości kulturowych dzieci, rodzice oraz nauczyciele wskazują na umiejętność odróżniania dobra od zła oraz tożsamość narodową i język ojczysty. Wartości związane z godnością człowieka czy patriotyzmem były zupełnie pomijane przez dorosłych oraz dzieci. Aktualna obecnie tendencja do unikania mowy nienawiści⁶ sprzyja rozwijaniu wartości społecznych takich, jak tolerancja czy kultura polityczna debat i wypowiedzi prywatnych i publicznych. Prezentowane badania wskazują na brak wartości patriotyzmu w wypowiedziach badanych. Wartość ta choć obecna w podstawie programowej, była zupełnie pomijana przez dzieci, nauczycieli i rodziców.
5. W opiniach dorosłych wartości ekonomiczno-gospodarcze są pomijane. Tylko dzieci zwracają uwagę na wartości takie jak pieniądze czy zakupy. Przeprowadzone badania wykazują zainteresowanie dzieci wartością pieniędzy, gdyż są one obecne w ich życiu, doświadczają ich w swojej codzienności. W opiniach dorosłych na temat doświadczanych przez dzieci wartości nie występują wartości ekonomiczno-gospodarcze. Tłumaczą oni, iż dzieci są za małe, niedoświadczone, aby móc pojąć tę problematykę. Bogdan de Barbaro przytacza tezę na temat tego, iż jednymi z najważniejszych wartości w obecnych czasach są sukces i komfort.

Całość rozważań zamykają wnioski oraz zakończenie, a także wykaz bibliografii i spisy tabel oraz rycin. Aneks zawiera Wypowiedzi dzieci przedszkolnych, rodziców oraz nauczycieli przedszkola. Ponadto zawiera Dyspozycje do wywiadów oraz ilustracje wykorzystywane do badania szeregowania ilustracji.

⁶ Por. Ministerstwo Sprawiedliwości, ulotka pn. *Mowa nienawiści, Rekomendacja nr R 97 (20) Komitetu Ministrów Rady Europy w kwestii „wypowiedzi szerzących nienawiść”*, [online] Dostępny w Internecie: <https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_POL.pdf> (dostęp: 9.03.2019).